

про захист прав і основоположних свобод. Судова практика з 1960 по 2002 р./СП6.,2004.

Науковий керівник: Глущенко Світлана Ігорівна к.е.н., доцент кафедри державно-правових дисциплін та міжнародного права Державного біотехнічного університету.

Голоха Аріна Романівна

*здобувач вищої освіти Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету*

ПРАВО НА ВІЛЬНІ ВИБОРИ У ПРАВІ РАДИ ЄВРОПИ

Право вибору є однією з фундаментальних засад демократії та її невід'ємною ознакою. Це пояснюється, тим що вільні та чесні вибори відіграють важливу роль у політичних перехідних процесах, сприяючи демократизації та заохочуючи політичну лібералізацію – допомагаючи сприяти мирним, демократичним політичним перетворенням, які призводять до підвищення стабільності та процвітання. Країна не може бути по-справжньому демократичною, доки її громадяни не мають можливості обрати своїх представників на вільних і чесних виборах.

Щоб вибори були вільними та чесними, необхідні певні громадянські свободи, такі як свобода слова, асоціації та зібрань. Вибори можуть бути основним інструментом для сприяння політичному відкриттю та розширення політичної участі. Вибірчі процеси дають політичним партіям та громадським групам можливість мобілізувати та організувати прихильників та поділитися альтернативними платформами з громадськістю. Вибори також стимулюють політичні дебати та громадський діалог. Між Радою Європи та демократією існує нерозривний зв'язок, який виражається насамперед через проведення вільних виборів за умов які забезпечують демократичний характер цих виборів.

Передусім, нагадаємо, що право на вибори гарантоване у низці

міжнародних актів. Зокрема, у ст. 21 Загальної декларації прав людини, проголошено, що «воля народу має бути основою влади уряду: ця воля повинна знаходити своє відбиття в періодичних і не сфальсифікованих виборах, які мають проводитися за загального, рівного виборчого права шляхом таємного голосування або за допомогою інших рівнозначних форм, що забезпечують свободу голосування» [1].

У той же час, стаття 25 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права гарантує можливість «брати участь у веденні державних справ як безпосередньо, так і за посередництвом вільно обраних представників» та «голосувати і бути обраним на справжніх періодичних виборах, які проводяться на основі загального і рівного виборчого права при таємному голосуванні і забезпечують свободу волевиявлення виборців» [2].

Загальний коментар до статті 25 визначає, що «громадяни можуть долучатись безпосередньо, беручи участь у народних зборах, які мають повноваження приймати рішення з місцевих питань або справ певної громади, а також в органах, створених для представництва громадян за погодженням з урядом» [3]. Право на вільні вибори гарантується також і правом Ради Європи, проте лише в аспекті обрання «законодавчих органів».

Право на вільні вибори передбачає запровадження виборчої системи, процедури та засобів захисту. Саме такі висновки випливають зі статті 3 Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод [4] – Право на вільні вибори:

«Високі Договірні Сторони зобов'язуються проводити вільні вибори з розумною періодичністю шляхом таємного голосування в умовах, які забезпечують вільне вираження думки народу у виборі законодавчого органу».

Конвенція є одним з найважливіших та найефективніших міжнародних договорів, що забезпечує захист прав людини та основоположних свобод у Європі. Конвенцією було створено Європейський суд з прав людини, який наразі є ефективним механізмом для забезпечення дотримання усіма

державами-членами їх зобов'язань згідно з Конвенцією. Конвенція та практика Європейського суду з прав людини у виборчих справах стали беззаперечним правовим інструментом в Україні, який значною мірою вплинув як на її конституційне право, так і на національне виборче законодавство та національну судову практику.

Щодо характерних рис, притаманних виборам, текст статті 3 Протоколу № 1 говорить лише те, що вони повинні бути вільними та проходити шляхом таємного голосування, про що неодноразово наголошували і Європейська комісія з прав людини, і Суд. Далі положення уточнює, що вибори повинні проводитися з розумною періодичністю. З цього питання держави користуються широкою свободою розсуду.

Тим не менш, практика тлумачення Конвенції дає такі орієнтири: «Комісія вважає, що питання про те, чи проводяться вибори з розумним інтервалом, повинно визначатися відповідно до мети парламентських виборів. Ця мета полягає у забезпеченні того, щоб значні зміни в домінуючій громадській думці були відображені в думках представників народу. Парламент повинен в принципі мати можливість розробляти та втілювати в життя свої законодавчі ініціативи, включаючи довготривалі законодавчі плани. За короткий проміжок часу між виборами може ускладнити політичне планування для впровадження волі виборців, а завеликий проміжок може призвести до застою політичних груп у парламенті, що може більше не мати нічого спільного з домінуючою волею виборців» .

У Раді Європи спостерігається помітна тенденція до максимально можливого усунення будь-яких обмежень права на вільні вибори, особливо активного аспекту, а саме права голосу. У Рекомендації 1714 (2005) від 24 червня 2005 року Парламентська асамблея закликає країни-члени зняти решту обмежень на право голосу [5]. Також у 2005 р. у рішенні *Hirst v. the United Kingdom* (№ 2) Європейський суд з прав людини підкреслював, наскільки винятковими мають бути будь-які обмеження, тоді як у рішенні *Ždanoka v. Latvia* (2006), оцінювалася сумісність заходів люстрації з правом на вільні

вибори [6; 7].

Вільні вибори означають як можливість балотуватись, обирати будь-якого кандидата без тиску, так і не брати участі у виборах, якщо особа має таке бажання. Незважаючи на те, що участь у виборах є суспільно заохочуваною поведінкою (наприклад, автори Рекомендації Rec (2001) 19 Комітету міністрів Ради Європи «Про участь громадян у місцевому публічному житті» проголошують, що варто «усіма засобами сприяти участі у виборах» [8]), громадяни не повинні нести відповідальність за неучасть у виборах.

Отже, рівень розвитку демократичного суспільства багато в чому залежить від можливості вільного волевиявлення. Тож невід’ємне право на вільні вибори є складовою розвиненого та демократичного суспільства. Це також одне з найбільш цінних прав в Раді Європи, тому що воно допомагає просувати «справжню демократію», яка лежить в основі Організації, поряд з верховенством права та пошаною основних свобод. Внесок Ради Європи у розвиток стандартів вільних виборів важко переоцінити, і ця організація продовжує працювати на теренах демократизації та контролю дотримання права на вільні вибори. Відповідно, це відкриває широкі перспективи для подальших наукових досліджень.

Джерела:

1. Загальна декларація прав людини / Законодавство України.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 11.11.2022).
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права /
Законодавство України. URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 11.11.2022).
3. General Comment No. 25: The right to participate in public affairs, voting rights and the right of equal access to public service (Art. 25) : . 12/07/96. CCPR/C/21/Rev.1/Add.7, General Comment No. 25. (General Comments) / Equal Right Trust. URL:

<https://www.equalrightstrust.org/ertdocumentbank/general%20comment%2025.pdf>
f (дата звернення: 11.11.2022).

4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами). Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 11.11.2022).

5. Parliamentary Assembly Recommendation 1714 (2005) on the Abolition of Restrictions on The Right to Vote. Council of Europe URL: <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewHTML.asp?FileID=11334&lang=EN>

6. Case of Hirst v. the United Kingdom (no. 2), judgment of 6 October 2005. HUDOC - European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%5B%5C001-70442%5C%5D%7D> (дата звернення: 11.11.2022)

7. Case of Ždanoka v. Latvia, judgment of 16 March 2006. HUDOC - European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%5C001-72794%5C%5D%7D> (дата звернення: 11.11.2022)

8. Рекомендація Rec(2001) 19 Комітету міністрів Ради Європи «Про участь громадян у місцевому публічному житті». Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_739#Text (дата звернення: 11.11.2022)

Науковий керівник: Славко Анна Сергіївна асистент кафедри міжнародного, європейського права та порівняльного правознавства Сумського державного університету.